

TEZAURUL DE OBIECTE DIN SECOLUL AL XVII-LEA DESCOPERIT LA CUCUTENI—LEȚCANI (r. Iași)

În februarie 1926 a intrat în colecțiile fostului Muzeu de antichități din Iași un tezaur de obiecte medievale descoperit în 1923 pe teritoriul satului Cucuteni, comuna Lețcani (r. Iași) ¹.

După cum rezultă din datele păstrate în arhiva Muzeului de istorie a Moldovei ², tezaurul a fost donat Muzeului Universității din Iași de către M. C. Șuțu, pe a cărui proprietate, probabil, a fost descoperit.

Tezaurul, la data respectivă, se compunea din următoarele piese enumerate în procesul-verbal întocmit cu ocazia predării lui: « Una cupă din argint, două linguri cu inscripții în limba polonă, două brățări din argint aurit, trei teci pentru tacîmuri de campanie, șase fragmente de teci, patrusprezece nasturi de argint și patru fragmente de furculițe de fier ruginite » ³.

Șapte ani mai târziu, în 1933, într-o notă referitoare la noile achiziții ale Muzeului de antichități, publicată în *Arta și arheologia*, se enumerau, ca făcînd parte din tezaur, obiectele de mai sus, cu singura deosebire că nu se preciza, de data aceasta, numărul tecilor și al nasturilor, iar fragmentele de furculițe, probabil, pierdute între timp, nu erau de loc menționate ⁴.

În 1950, cu ocazia inventarierii obiectelor din muzeu ⁵, au fost incluse, eronat, printre piesele acestui tezaur și obiectele aparținînd tezaurului de la Voinești-Iași ⁶, precum și treisprezece nasturi a căror proveniență era pusă pe seama unei alte descoperiri.

¹ În 1923 satul Cucuteni depindea de comuna Bogdănești din fostul județ Iași.

² Muzeul de istorie a Moldovei, *Registrul inventar al obiectelor din muzeu pe anii 1916—1940*. La pagina 51 se află copia procesului-verbal de predare-primire încheiat între C. Moisil, în calitate de director general al Arhivelor statului, și O. Tafrali, directorul Muzeului de antichități al Universității din Iași.

³ Muzeul de istorie a Moldovei, *Inventarul obiectelor de muzeu pe anii 1916—1940*, p. 51.

⁴ O. Tafrali, *Istoricul înființării Muzeului de antichități din Iași*, în *AArh.*, 9—10, p. 59.

⁵ Muzeul de istorie a Moldovei, *Registrul inventar V/1950*, p. 14—15, inv. nr. 110—159.

⁶ D. Gh. Teodor, *Tezaurul feudal timpuriu de obiecte de podoabă descoperit la Voinești-Iași*, în *AM*, I, 1961, p. 245—262; idem, *Раннефеодальный клад украи́нских найденный в Во́йнеути (Ясы)*, în *Dacia*, N.S., V, 1961, p. 503 și urm.

Cercetările efectuate în arhiva muzeului au dus la constatarea că cei treisprezece nasturi au fost descoperiți tot la Cucuteni, fiind donați Muzeului de antichități în martie 1924⁷. Nu este de loc exclusă posibilitatea ca și aceștia să fi fost descoperiți tot în cursul anului 1923, o dată cu restul tezaurului. Astfel, ținând seama de acest fapt, tezaurul de la Cucuteni ar fi conținut în total douăzeci și șapte de nasturi.

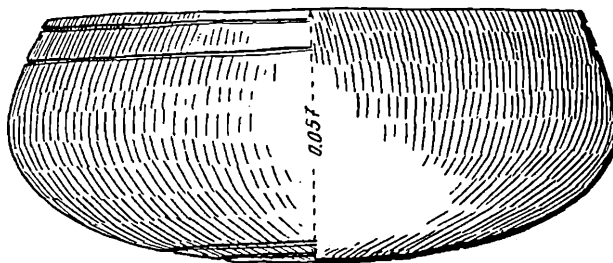

Fig. 1. — Cucuteni-Lețcani. Vas din argint.

pe fundul vasului și două pe buză, iar în interior cu trei benzi către fundul vasului. Cupa prezintă o spărtură, cauzată, probabil, de un obiect ascuțit în momentul descoperirii (fig. 1).

Două linguri din argint aurit, fiecare dintre ele având lungimea de 25 cm, iar diametrul cupei de 6,1 cm (fig. 2—3). Cupa lingurilor are forma circulară, alungită spre locul de îmbinare cu coada. Marginea cupei este tăiată orizontal, iar spre locul de îmbinare devine unghiulară și prezintă creștături pe muchie. Interiorul cupei lingurilor este complet lipsit de decor, păstrând slabe urme de aurire. Partea exterioară, păstrând foarte bine stratul de aurire, prezintă parțial, spre și pe porțiunea alungită, un ornament incizat, având striuri paralele sau în rețea.

Prima lingură are pe aversul bazei aplatizate a cozii, de secțiune dreptunghiulară — între două colonete terminate cu volute ionice, deasupra unui cap omenesc — bustul unui personaj cu barbă și mustăți, ținând în mâna stângă o sabie scurtă și lată, cu vârful tăiat oblic și garda în cruce (fig. 2). Pe revers apare incizat un scut, dispus deasupra unui cap omenesc în relief. Ornamentul bazei cozii se termină printr-un brâu reliefat, de secțiune hexagonală. Deasupra acestuia este așezat un alt brâu, alcătuit din proeminențe hexagonale, fiecare având în mijloc câte o proeminență rotundă.

Partea mediană a cozii, lungă de 10,5 cm, de secțiune hexagonală, are laturile din mijloc ale aversului și reversului adâncite, unde s-a gravat cu litere majuscule, înalte de 0,3 cm, câte o inscripție în limba polonă cu următorul conținut:

Avers: LAKOMI Y SAM SOBIE W TEN CASZ DOBRI.

Revers: KIEDI W GROBIE, adică: « Mîncăciosul este pentru sine chiar și în mormînt ».

Capătul cozii, de asemenea bogat ornamentat, prezintă și el un brâu cu marginile mai reliefate, avînd la mijloc, pe fiecare din laturi, câte un cerc. În vârful cozii lingurii este o figurină feminină bifacială, avînd ca parte terminală o granulă. Mîinile personajului, atît pe avers, cît și pe revers, se sprijină pe câte un scut, în mijlocul căruia este redat, de asemenea în relief, probabil, capul unui zimbru. Lateral, în dreptul coatelor, se află două capete de berbec cu coarnele frumos răsucite în volută.

A doua lingură se deosebește de prima prin aceea că personajul de pe aversul bazei cozii ține în mâna stîngă o carte, în loc de sabie, iar în dreapta o secure (fig. 3).

⁷ Muzeul de istorie a Moldovei, Registrul inventar. al obiectelor de muzeu pe anii 1916—1950, donația Prefecturii județului Iași cu adresa nr. 911 din 12 martie 1924.

⁸ Col. Muzeului de istorie a Moldovei.

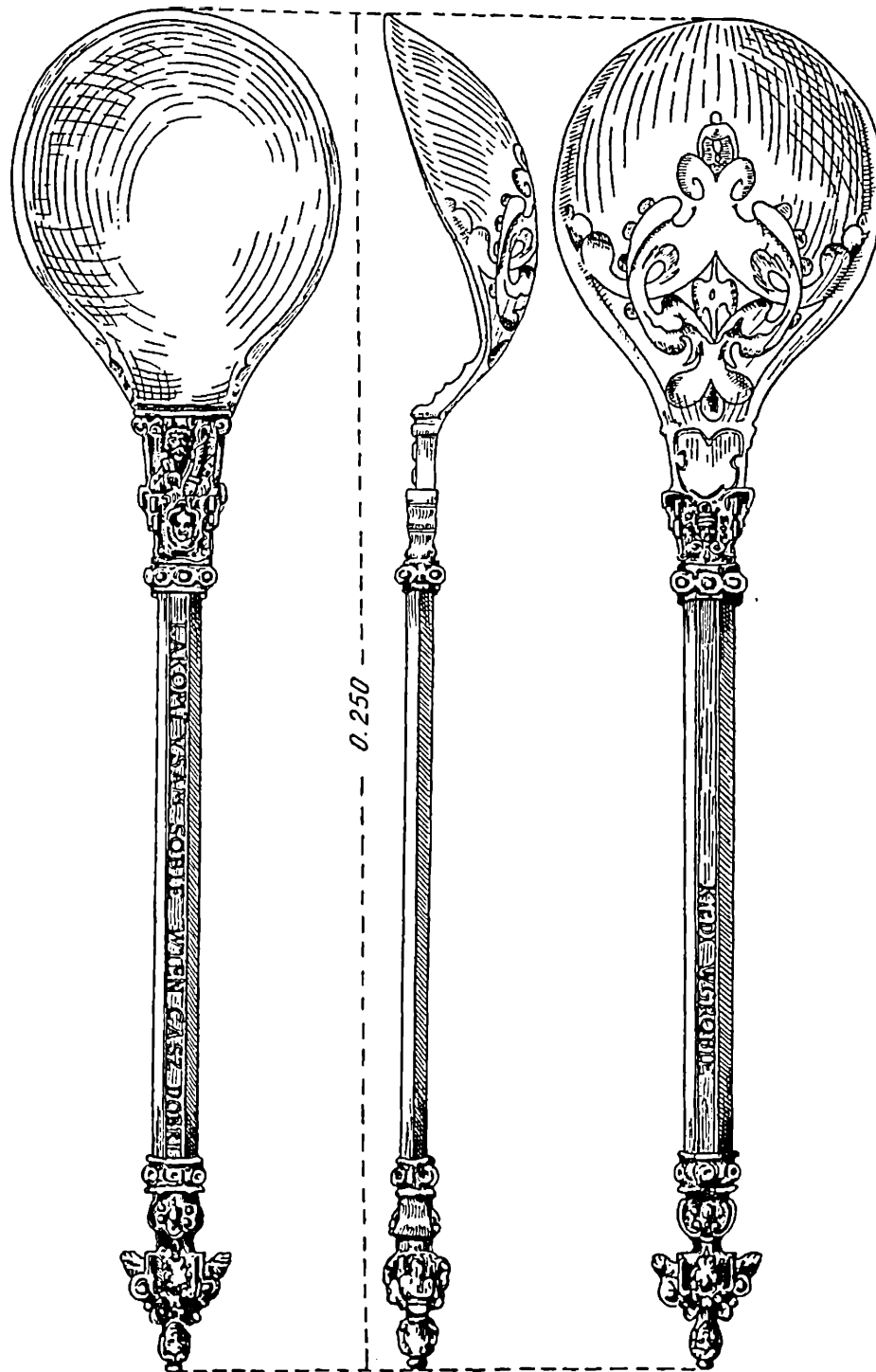

Fig. 2. — Cucuteni-Leșcani. Lingură.

Ca și în cazul exemplarului precedent, pe coada lingurii a fost gravată, cu litere de aceleași dimensiuni, următoarea inscripție:

Avers: USKAPEGO WSE NIESPORO UKRADNAMU.

Revers: TILE CZWORO, adică: « Totul îi merge prost avarului, el este păgubit de patru ori ».

Aceste două linguri, lucrate în stil *renaissance*, bogat împodobite cu ornamente vegetale incizate și cu reprezentări antropomorfe și zoomorfe în relief, au fost turnate din argint și apoi aurite.

La Muzeul național de antichități din București se află o lingură asemănătoare, provenind dintr-un tezaur descoperit în 1956 pe platoul din fața cetății de scaun de la Suceava, într-o groapă de luptă căzăcească datînd de la mijlocul secolului al XVII-lea⁹. Lingura descoperită la Suceava este turnată din argint și apoi aurită, ca și piesele analoge din tezaurul de la Cucuteni. Spre deosebire însă de acestea din urmă, ea este de dimensiuni mai mici (lungă de circa 20 cm), nu are inscripție, iar ornamentația vegetală și figurativă, diferită, este mai bogată.

Linguri lucrate în stil *renaissance*, datînd din secolele XVI și XVII, au figurat la o expoziție de orfevrerie de la Budapesta¹⁰. Printre acestea se afla și un exemplar din colecțiile Muzeului «Brukenthal» din Sibiu. Lingurile din tezaurul de la Cucuteni se aseamănă în special cu această din urmă piesă¹¹ atît în ceea ce privește forma cupei și a cozii, cît și modul de dispunere a inscripției, care, în acest caz, este în limba germană și are un caracter religios. Pe reversul bazei cozii întîlnim și aici un scut cu cîmpul gol. Ornamentația, de asemenea florală și figurativă, diferă totuși de cea a lingurilor noastre. Și această piesă este turnată, dar pe partea convexă a cupei se află semnul meșterului aurar¹², ceea ce nu întîlnim la nici una din piesele noastre. Ea este de dimensiuni cu mult mai mici (lungă de circa 13,5 cm) și servea pentru împărțășanie¹³. Julius Teutsch, care a publicat exemplarul aflat în colecțiile Muzeului « Brukenthal », o datează în linii generale, în funcție de alte două piese, între anii 1562 și 1670¹⁴.

Inscripțiile aflate pe cozile lingurilor din tezaurul de la Cucuteni implică ipoteza executării lor într-unul din atelierele Poloniei medievale. Pornind de la aceasta, se impune, în limita posibilităților, examinarea pieselor similare aflate pe teritoriul Poloniei.

Lingurile din tezaurul nostru sînt identice aceloră din colecțiile Muzeului național din Cracovia, încadrate în grupa a III-a de către Bronisława Marekowska și datate în secolul al XVII-lea¹⁵. Exemplarele din această grupă (avînd lungimea în majoritatea cazurilor de 23 cm) au cupa mai adîncită și coada, de secțiune hexagonală, cu inscripții caracteristice. Partea dinspre cupă și cea terminală prezintă decorații plastice cu motive figurale. Reversul cupei este adesea împodobit cu motive vegetale, iar acela al cozii cu steme, semne și litere. La rîndul lor, lingurile din această grupă sînt subîmpărțite, în funcție de decor, în mai multe tipuri¹⁶. Cele două piese din tezaurul nostru se încadrează în primul tip al grupei menționate, caracterizat prin motivul figurii unui apostol aflat pe aversul bazei cozii, deasupra unui capiteliu cu un cap uman¹⁷. De asemenea, figura feminină bifacială, înconjurată de patru capete de ani-

⁹ I. Nestor și colab., *Șantierul arheologic Suceava*, în *Materiale*, V, 1959, p. 598.

¹⁰ Ch. Pulszky, *Chefs-d'œuvre d'orfèvrerie ayant figuré à l'exposition de Budapest*, tome premier, Paris, f. a., p. 149—150.

¹¹ *Ibidem*, fig. 3 de pe planșă; Julius Teutsch, *Der Löffel*, în *JBSM*, I, 1925, pl. V/2; Muzeul « Brukenthal », Sibiu, Inv. nr. T. 181 (I 230).

¹² Ch. Pulszky, *op. cit.*, p. 150.

¹³ Julius Teutsch, *op. cit.*, pl. V/2.

¹⁴ *Ibidem*, p. 117.

¹⁵ Bronisława Marekowska, *Kolekcja srebrnych łyżek polskich z w XVI i XVII*, în *Rozprawy i sprawozdania*, Rok 1952, Kraków, 1954, p. 135 și urm.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, p. 136—138 și p. 136, fig. 82, 84, p. 139, fig. 88, 90.

male, ca ornamentație a părții terminale a cozii, este caracteristică unora dintre piesele aparținând aceluși tip¹⁸. Deși lingurile de la Cucuteni nu poartă semnul meșterului sau inițialele proprietarului, analogiile de mai sus ne permit să afirmăm că au fost lucrate în Polonia în secolul al XVII-lea.

Teci pentru tacîmuri. Din tezaurul de la Cucuteni fac parte, de asemenea, 3 teci întregi și 6 fragmente (fig. 4–9).

Prima teacă întregă, lungă de 21,6 cm, de formă conică, cu aplatisări laterale, este lucrată din foaie de argint încheiată prin ciocănire.

Suprafața tecii este ornamentată cu trei aplicații turnate din argint și aurite (fig. 4). Aplicația superioară prezintă o față plană, prevăzută cu două orificii de formă elipsoidală cu dimensiunile de 1,7 × 1 cm, care închide baza tecii. Peste ornamentele vegetale ajurate și incizate, compuse din vrejuri, frunze și flori, ce împodobesc fața tecii — au fost montate în cuiburi, de-a lungul axului longitudinal, două pietre mai mari, din care una s-a pierdut, probabil din vechime, iar pe axul transversal două mai mici. Spre baza tecii se află trei pietre de dimensiuni și mai mici, cea din mijloc fiind de astă dată, în loc de peruzea, un granat. Partea opusă, decorată, ca și cele laterale, cu motive vegetale incizate, este prevăzută cu o ureche pe care sînt înșirate două verigi cu diametrul de 1,1 cm, de fiecare fiind prins cîte un lanț din sîrmă. Capetele lanțurilor se termină cu cîte o verigă de aceleași dimensiuni, ambele fiind înșirate pe o alta cu diametrul de 2,9 cm. Aplicația centrală, în formă de inel, prezintă pe față, deasupra unei plăci aproximativ romboidale, o sticlă transparentă, pătrată, care, probabil, a înlocuit piatra inițială. Aplicația inferioară, prezentînd de asemenea două peruzele mai mari — una din ele fiind și în acest caz lipsă din vechime — și două mai mici, se termină în partea inferioară cu un cap de vultur avînd ciocul desfăcut, dispus în profil în raport cu fața tecii. Întîlnim și aici, pe partea din spate, două urechi. Aplicația mediană este fixă. Celelalte două se leagă între ele printr-un dispozitiv care pornește de la urechea de care este prins lanțul și se fixează printr-un nit de cele două urechi aflate, în acest scop, pe spatetele aplicației inferioare.

A doua teacă întregă, lungă de 19,8 cm, de aceeași formă și realizată prin același procedeu ca cea anterioară, este ornamentată tot prin trei aplicații turnate din argint și aurite (fig. 5). Aplicația superioară are cele două orificii mai mici și inegale, unul de 1 × 0,8 cm și al doilea de 1,15 × 0,9 cm. Fața este ornamentată cu motive vegetale: vrejuri, frunze, flori, ajurate și incizate sau numai incizate și cu o piatră în cuib, iar părțile laterale cu motive liniare incizate. Partea opusă, lipsită de decor, este prevăzută și în acest caz cu o verigă, care are o prelungire în formă de frunză. De verigă atîrnă lanțul asemănător cu al primei tecii, însă de dimensiuni mai mici. Aplicația centrală, privită din față, are o montură în formă de rozetă, cu mai multe rînduri de petale. În mijlocul rozetei a fost rezervat, cu ocazia turnării, loc pentru o piatră. Opusă acesteia se află o rozetă mai mică, realizată prin aplatisarea inelului decorat cu striuri verticale, limitate de două linii paralele. Partea inferioară a aplicației, privită din față, prezintă, pe lîngă motivele vegetale incizate sau ajurate și incizate, o piatră în cuib. Partea opusă și părțile laterale sînt decorate prin linii incizate. Vîrful se termină, ca și la prima teacă, cu un cap de vultur cu ciocul larg deschis. Cele două aplicații extreme sînt fixate de teacă prin cîte un nit, lateral la partea superioară și pe față la cea inferioară.

A treia teacă întregă, lungă de 22 cm, prezintă cele trei aplicații turnate din argint, însă neaurite (fig. 6). Aplicația superioară are pe față plană, ca și în cazurile

¹⁸ *Ibidem*, p. 137, fig. 86, p. 139, fig. 88.

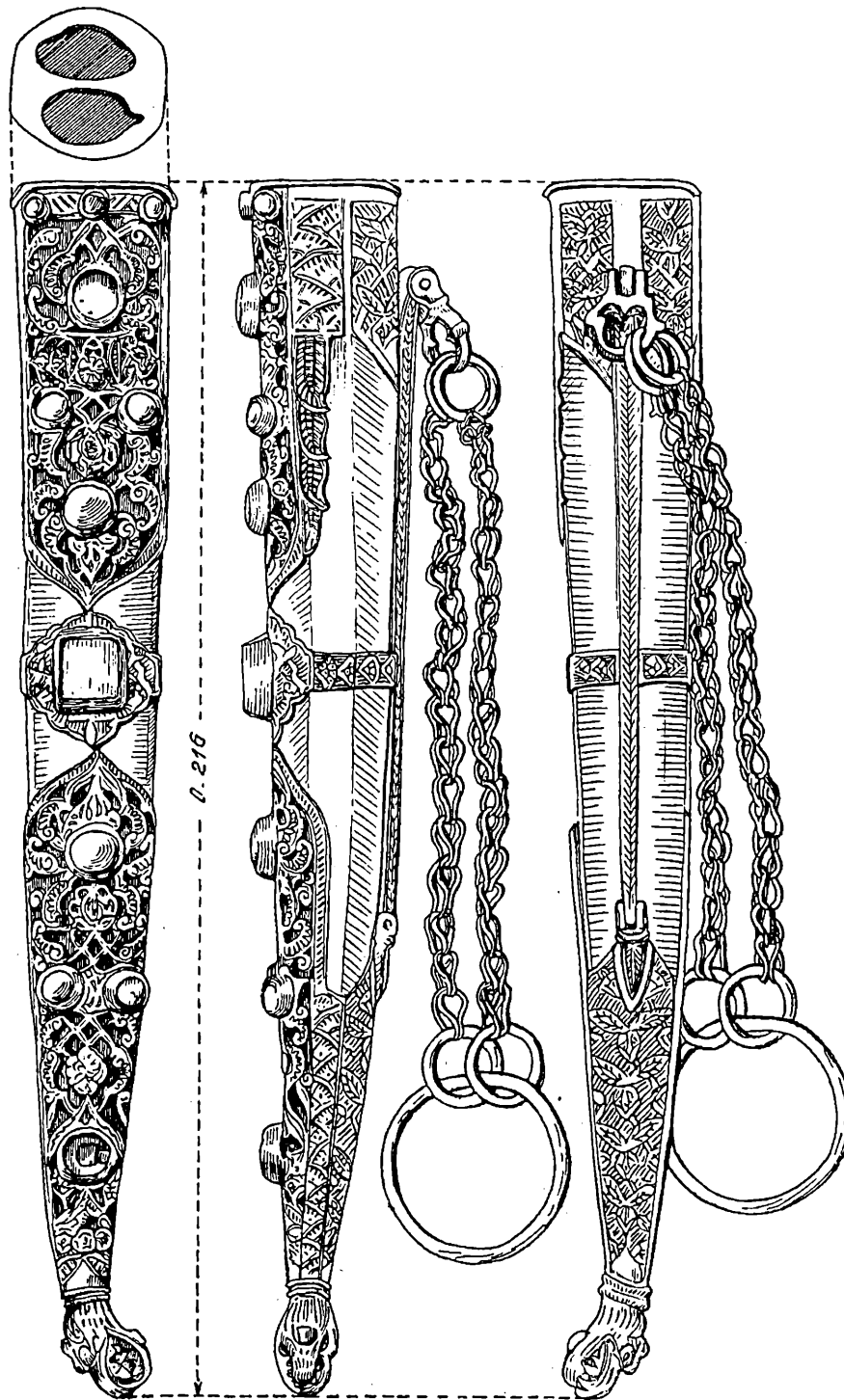

Fig. 4. — Cucuteni-Letcani. Teacă pentru tacimuri.

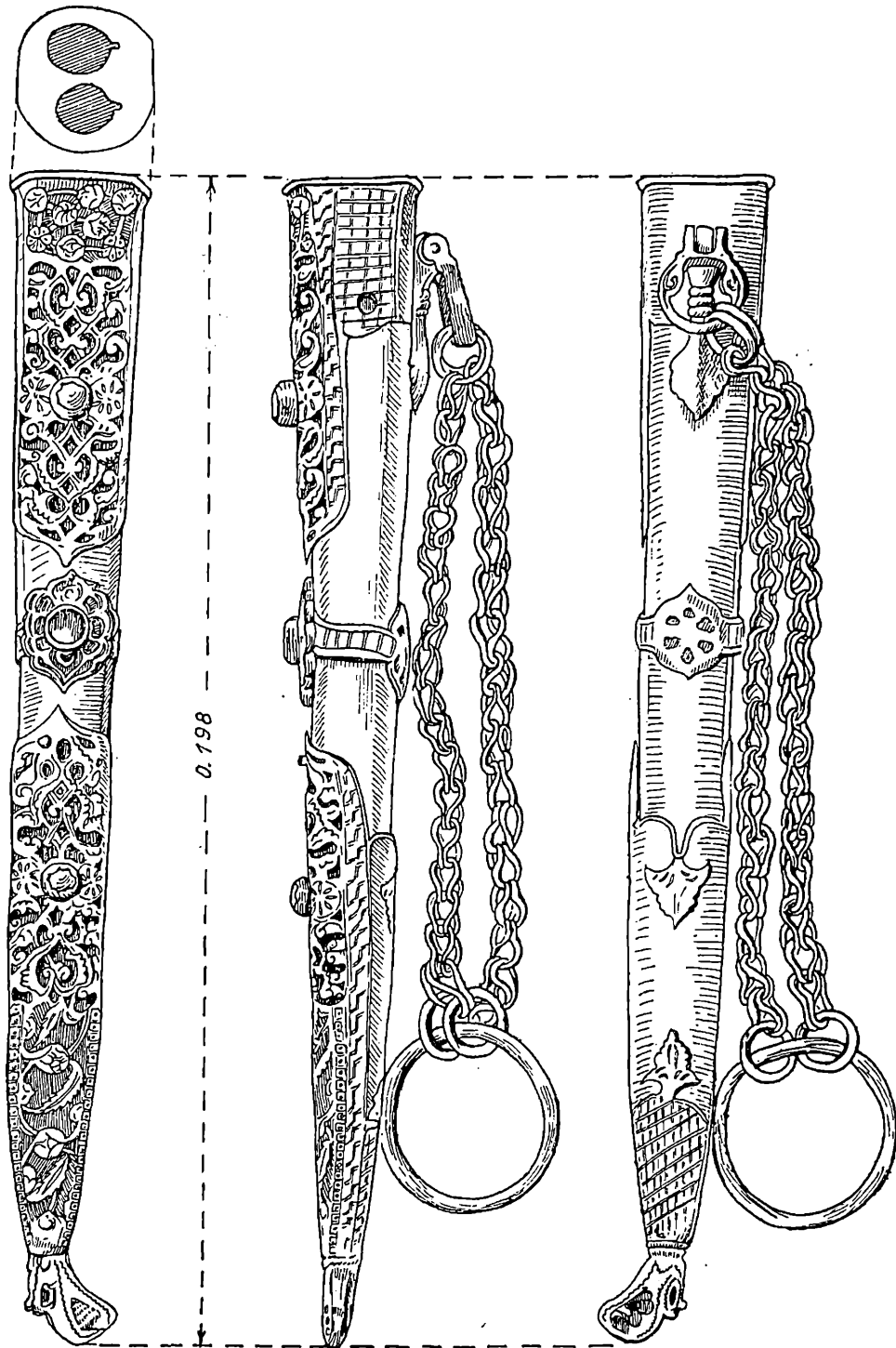

Fig. 5. — Cucuteni-Lețcani. Teacă pentru tacimuri.

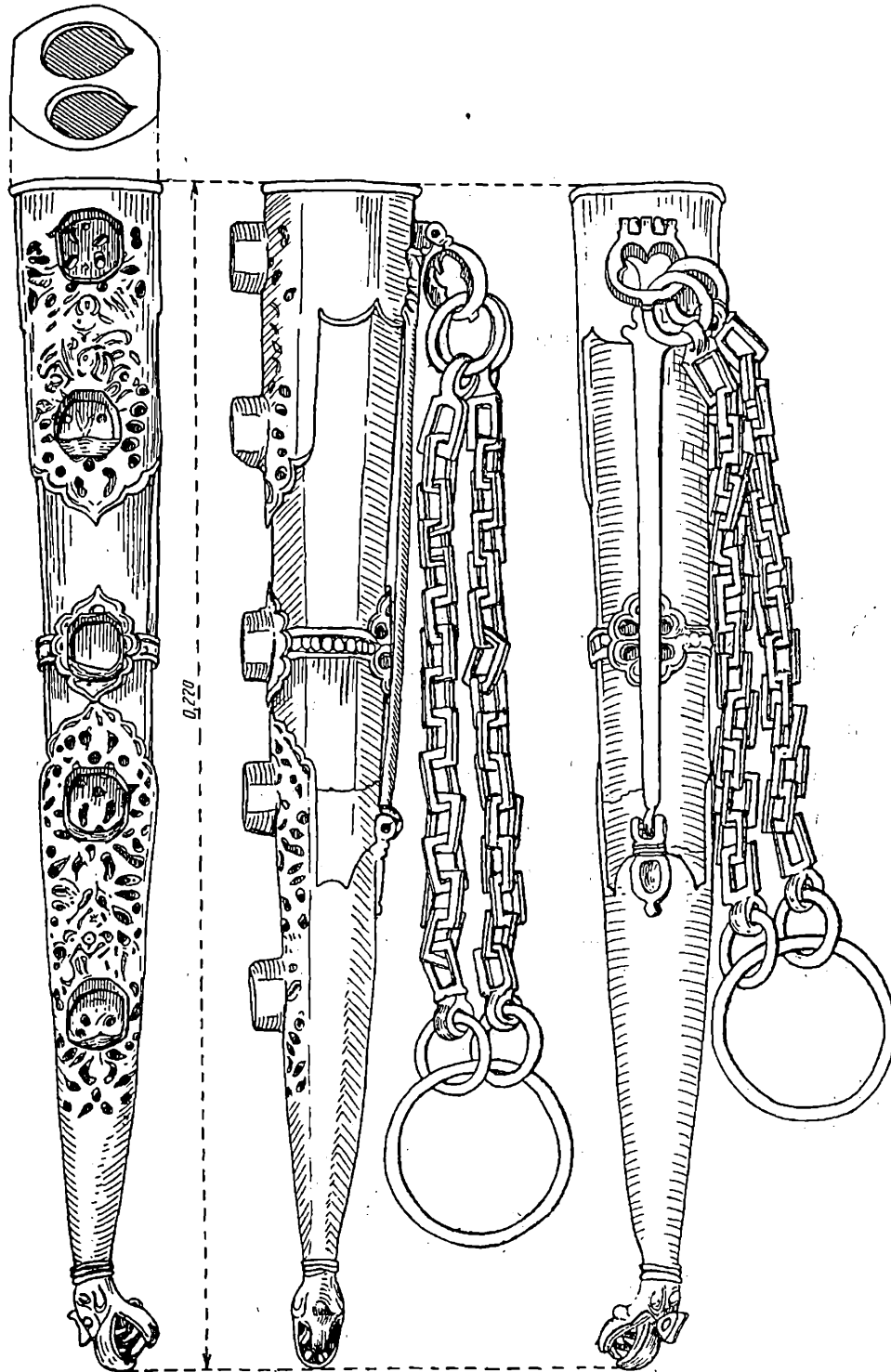

Fig. 6. — Cucuteni-Letcani. Teacă pentru tăcîmuri.

anterioare, două orificii de câte $1 \times 1,5$ cm. Decorul ajurat al acesteia este realizat numai prin turnare și ca atare se rezumă numai la partea din față, pe care sînt fixate și două cuiburi pentru pietre. Pe cea opusă se află două urechi pentru fixarea verigii lanțului. În cazul de față, lanțul este alcătuit din verigi rectangulare, ale căror capete se îmbină pe una din laturile mici. Aplicația centrală este decorată de jur împrejur; pe fața ei se află o rozetă cu un cuib pentru piatră, iar pe partea opusă o alta, cu petalele ajurate. Spațiile dintre cele două rozete sînt ornamentate cu imitații de granule dispuse în șir, realizate de asemenea prin turnare. Aplicația inferioară este decorată, ca și cea superioară, tot numai pe partea din față. Sînt prezente, și în acest caz, cele două cuiburi pentru pietre. Pe spate este prevăzută cu două urechi, cu ajutorul cărora se fixa prelungirea aplicației superioare, de care este prins lanțul. În vîrf se termină tot cu un cap de vultur cu ciocul larg deschis.

Cele șase fragmente de teci existente în tezaur provin de fapt de la trei exemplare.

Două dintre fragmente, avînd o lungime totală de 19 cm, sînt lucrate din argint aurit și aparțin unei piese care n-a avut aplicație centrală, acestea îmbinîndu-se direct între ele (fig. 7). Aplicația superioară este prevăzută de astă dată cu trei perforații, una de $1,4 \times 0,9$ cm, alta de $0,5 \times 0,9$ cm, iar a treia, mult mai mică, de $0,5 \times 0,3$ cm, așezată perpendicular în raport cu celelalte două. Aplicația prezintă pe față și lateral un decor cu frumoase motive florale incizate, iar pe partea opusă motive geometrice, puncte și linii dispuse în rețea. Această parte este prevăzută sus cu o verigă pentru lanț, iar jos cu două urechi pentru fixarea aplicației inferioare. Bazele dispozitivelor respective, dispuse pe același ax, sînt stilizate în formă de frunză. În partea superioară, aplicația este împodobită cu un brîu surmontat, avînd marginile din cîte două fire de sîrmă în torsadă, iar pe centru o împletitură în trei șuvițe a cîte două fire de sîrmă simplă. Aplicația inferioară are numai fața decorată cu motive vegetale, partea opusă și cele laterale fiind ornamentate geometric cu linii, puncte și hașuri. Ea se termină printr-un buton cu zece striuri verticale și cu o granulă aplatisată; este prevăzută cu o singură ureche, avînd baza stilizată tot în formă de frunză. Cu ajutorul unui ax care trecea prin cele trei urechi, aplicațiile se îmbinau între ele.

Alte două fragmente, de asemenea pereche, lucrate din argint, sînt mai puțin bine conservate. Părțile extreme ale ambelor aplicații sînt decorate cu motive vegetale și geometrice incizate, iar cele dinspre mijlocul tecii cu motive ajurate (fig. 8). Aplicația superioară este prevăzută cu două perforații de $1,6 \times 0,9$ cm și $1,3 \times 0,9$ cm și cu veriga pentru lanț. La aplicația inferioară, mai deteriorată, nu se păstrează vîrfurile. Nu se poate spune nimic în legătură cu modul lor de fixare.

Ultimele două fragmente, lucrate, de asemenea, din argint aurit, reprezintă tot părțile extreme ale aplicației unei alte teci. Ambele prezintă motive incizate și ajurate, ca și motive executate în tehnica *au repoussé* (fig. 9). Spațiul decorat în tehnica *au repoussé* este împărțit în registre separate între ele, în majoritatea cazurilor prin imitații de granule. Fiecare registru este frumos împodobit cu frunze, flori și vrejuri. Aplicația superioară are pe fața plană două orificii, iar pe spate o ureche pentru prins lanțul. În partea superioară întîlnim, ca și în cazul anterior, o garnitură din sîrmă simplă și torsionată. Aplicația inferioară se termină printr-un buton cu opt striții și o granulă în vîrf. Ambele părți sînt lipsite de dispozitivele pentru fixat între ele. De asemenea, nu se văd nici găuri de la eventualele nituri care să le fi fixat pe teacă.

La expoziția de orfevrărie de la Budapesta, amintită mai sus, a fost expusă, pe lîngă tacîmuri separate, o trusă de voiaj, compusă dintr-o teacă avînd cuțitul și furcu-

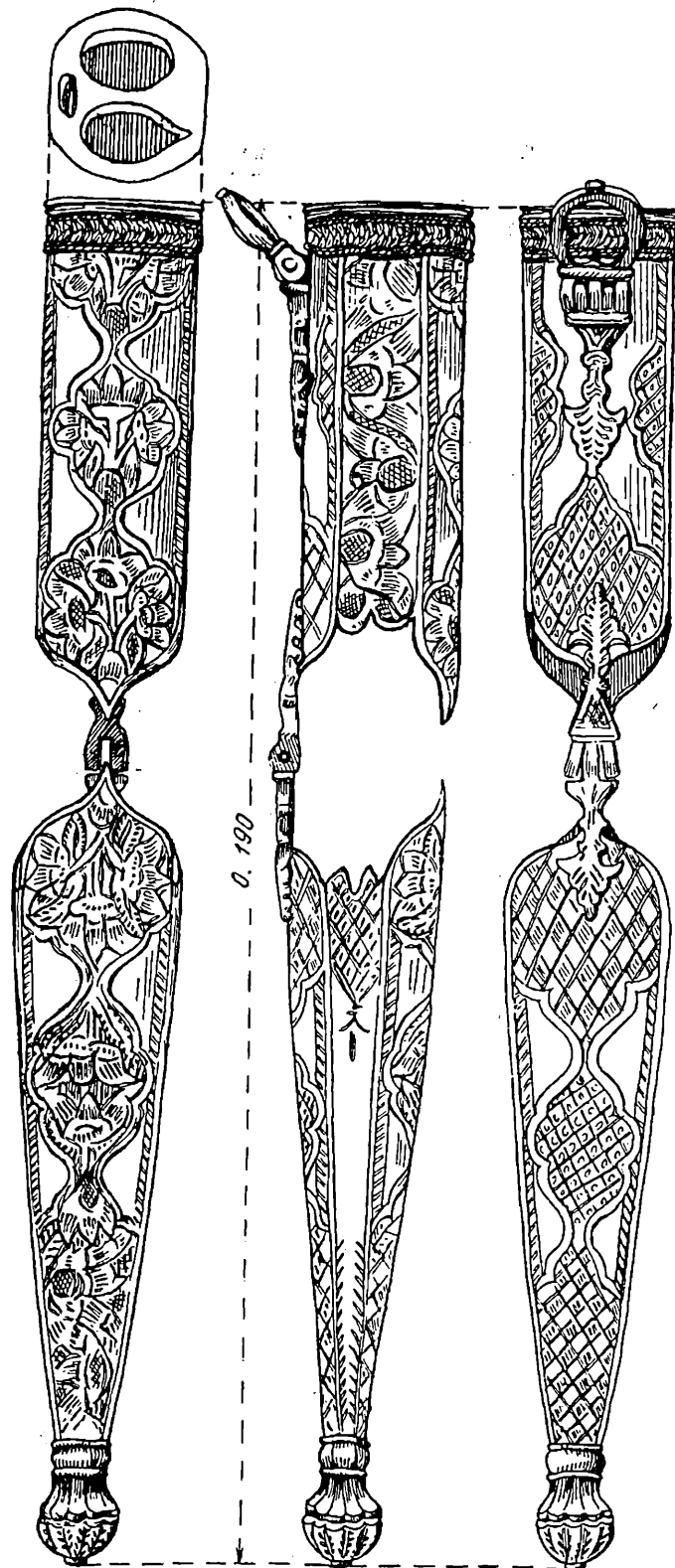

Fig. 7. — Cucuteeni-Letcani. Teacă fragmentară pentru tacimuri.

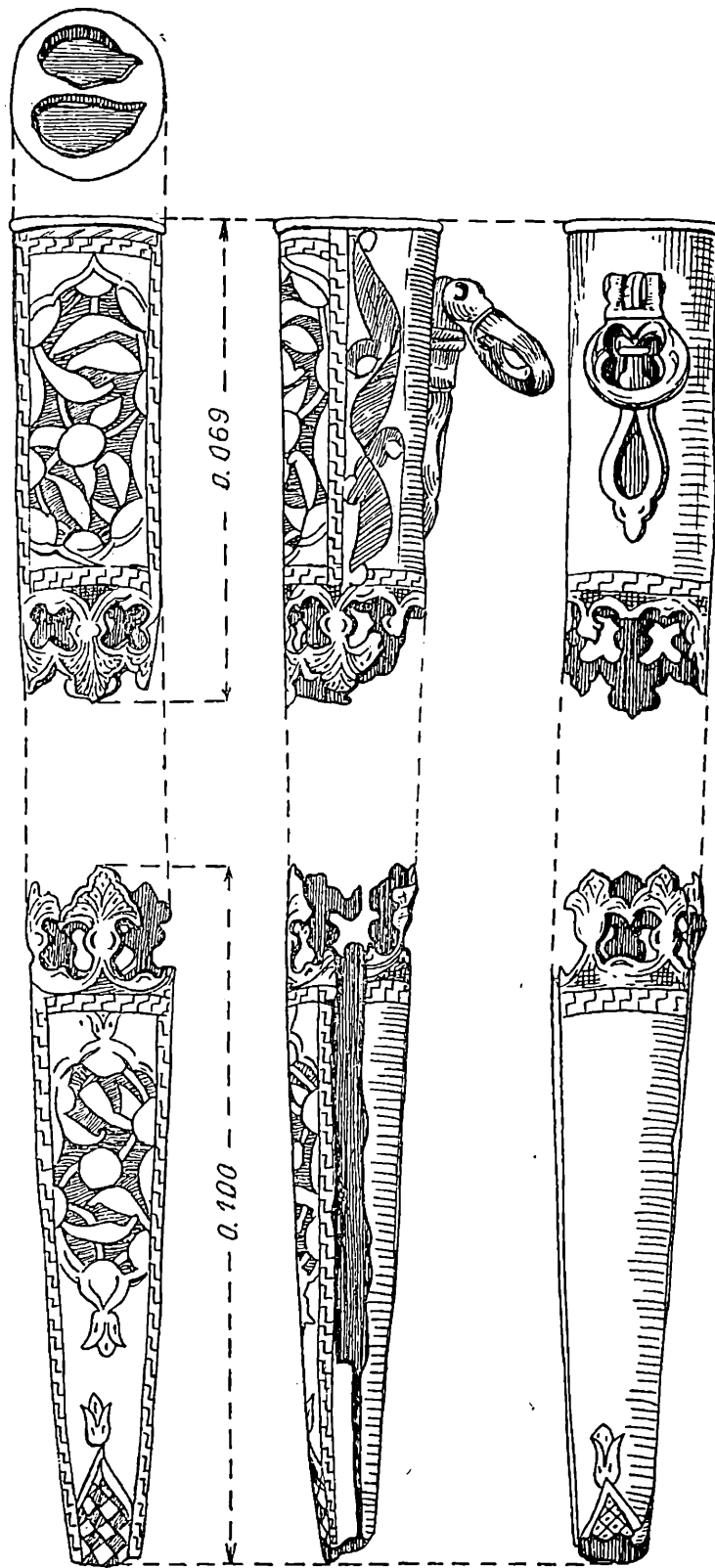

Fig. 8. — Cucuteni-Lețcani. Teacă fragmentară pentru tacimuri.

lița respectivă¹⁹. Teaca, lucrată în tehnica *niello*, prevăzută, de asemenea, cu un lanț pentru prins la centură, datează din secolele XVI—XVII²⁰.

În colecțiile Muzeului « Brukenthal » din Sibiu se află o teacă cu tacîmuri avînd două aplicații turnate, ajurate și aurite. Pe fața fiecăreia dintre ele, întocmai ca pe unele piese din tezaurul de la Cucuteni (fig. 4—5), au fost montate în cuiburi, de-a lungul axului longitudinal, cîte trei peruzele²¹. Teci similare se află în colecțiile Muzeului « Czartoryski » din Cracovia²².

Deși unele documente din secolul al XVII-lea atestă utilizarea truselor de călătorie din argint și în Moldova²³, totuși numai pe baza acestor informații nu se pot trage concluzii cu privire la tehnica în care erau lucrate și la proveniența lor.

Brățări. În tezaur există și două « brățări » (fig. 10), cu lungimea de 17,5 cm și lățimea de 5,9 cm, alcătuite din cîte cinci plăcuțe, turnate din argint și aurite, de formă rectangulară, late de 3 cm și prevăzute pe laturile lungi cu urechi. Plăcuțele se îmbină între ele prin intercalarea celor cinci urechi de pe una din laturi cu alte patru ale plăcuței alăturate. Articulația este înlesnită de un ax din sîrmă ce trece prin cele două orificii ale urechilor.

Plăcuțele sînt decorate cu motive vegetale, ca: frunze, vrejuri și spice, iar urechile cu linii incizate dispuse în rețea. Pe fiecare plăcuță sînt montate cîte cinci cuiburi pentru peruzele ovale, sau rotunde, dispuse cîte unul în cele patru colțuri, iar al cincilea în mijloc. La una din piese lipsește, din vechime, un cuib cu piatra respectivă (fig. 10/2). Aceași piesă prezintă urme de oxid de fier.

Faptul că cele două piese sînt de dimensiuni egale a putut duce la presupunerea că se foloseau ca brățări. După părerea noastră, ele alcătuiau o garnitură cu tecile descrise mai sus (fig. 4—5), lucrate tot în tehnica « în cuiburi » și aurite. Credem că este mult mai plauzibilă ipoteza ca ele să fi provenit dintr-o centură din plăcuțe, la care se atașau tecile.

Nasturi. Din tezaur mai fac parte și 27 de nasturi din argint, cu slabe urme de aurire.

Fiecare nasture, gol în interior, este realizat prin îmbinarea în lungul său a celor două jumătăți, turnate separat.

După formă și decor, distingem două tipuri: primului tip îi aparțin 11 nasturi de formă sferică, puțin alungită și cu urechea dreptunghiular-trapezoidală, (fig. 11/1). Suprafața lor este împărțită în patru registre, decorate cu motive vegetale, alternînd două cîte două cu ornamente deosebite. Celui de-al doilea tip îi aparține restul de 16 nasturi, dintre care unul este desfăcut în două, iar altul deteriorat, de formă sferică puțin aplatisată și urechea rotunjită (fig. 11/2). Suprafața lor este împărțită în două registre decorate identic, cu motive vegetale stilizate.

*

Deși pe nici una din piesele prezentate nu este indicat anul cînd a fost executată, unele analogii de care dispunem ne îngăduie să admitem că tezaurul ar putea data din secolele XVI—XVII.

¹⁹ Ch. Pulszky, *op. cit.*, p. 141 și figura centrală de pe planșă.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Muzeul « Brukenthal », Sibiu, Inv. nr. T 187 (1234).

²² Informație de la Jadwiga Bujanska de la Muzeul « Czartoryski » din Cracovia, căreia îi exprimăm și pe această cale mulțumirile noastre.

²³ Într-un document din 15 noiembrie 1660 se arată

că preotului Mihalache din Trotuș i s-au furat, o dată cu alte obiecte de preț, linguri și teci de argint (*T. Codrescu, Revistă istorică*, an. II, nr. 1, octombrie, 1916, p. 6—7). Într-o foaie de zestre boierească în legătură cu giuvaerile Anastasiei, fiica Dafiei și soția lui Gheorghe Duca-Voievod, sînt menționate, alături de 24 de linguri, și 2 teci de argint (cf. N. Iorga, *Studii și documente*, XVI, București, 1909, p. 130—131).

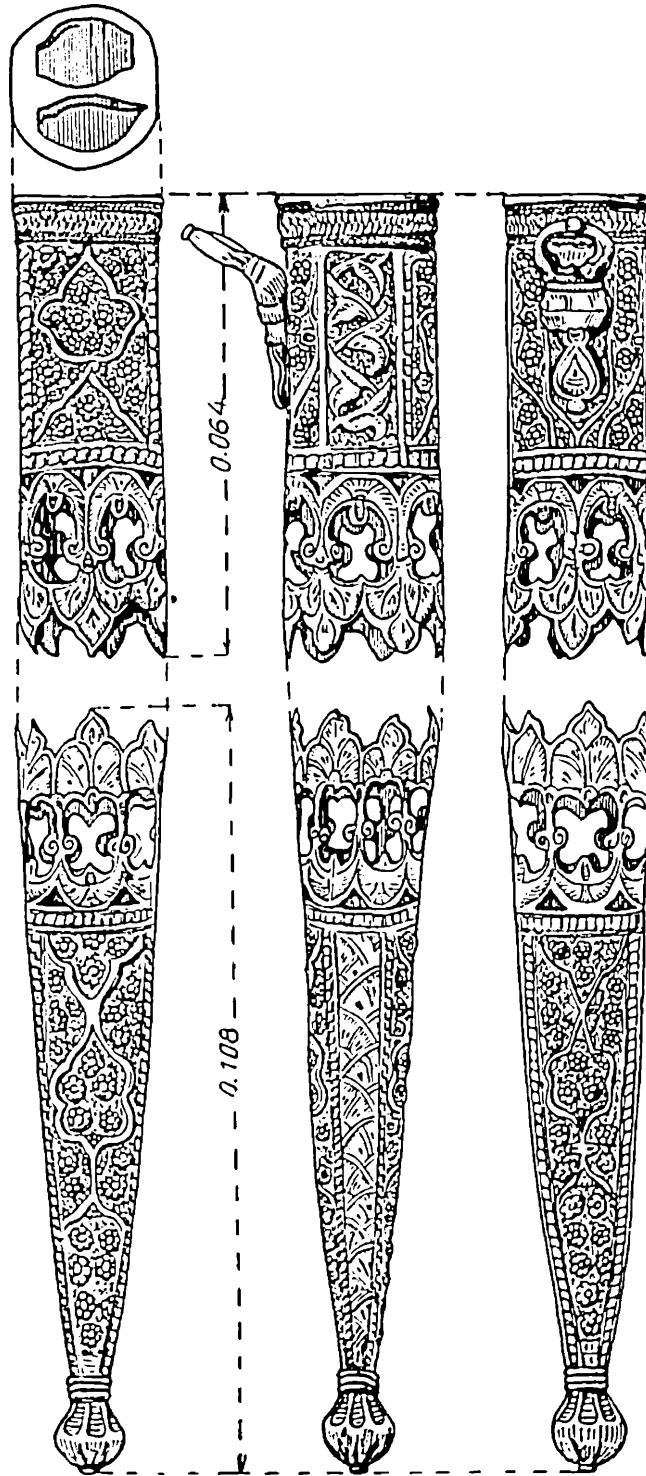

Fig. 9. — Cucuteni-Lețcani. Teacă fragmentară pentru tacimuri.

Astfel, sceptrul atribuit principelui Transilvaniei Ștefan Bocskay (1604–1606), expus în Muzeul «Brukenthal», lucrat în tehnica «în cuiburi» cu peruzele, întocmai ca și unele piese din tezaurul de la Cucuteni (fig. 4–6, 10), ne dă posibilitatea să apropiem limita inferioară a datării de perioada de început a secolului al XVII-lea.

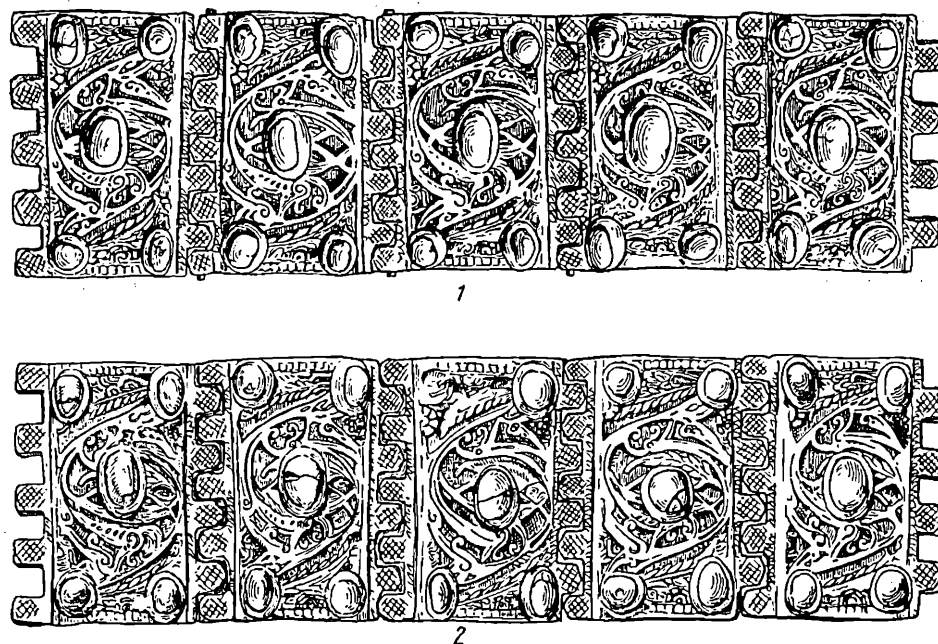

Fig. 10 — Cucuteni-Lețcani. Plăcuțe de centură.

Marea asemănare a lingurilor din tezaurul nostru cu cele poloneze, datate precis în secolul al XVII-lea, pe lângă faptul că ne permite să atribuim tezaurul de la Cucuteni aceleiași vremi, ne îndreptățește să afirmăm că acesta provine din Polonia.

Excludem posibilitatea confecționării obiectelor din tezaur la comanda unui moldovean, deoarece presupunem că în acest caz inscripțiile ar fi trebuit să fie în limba slavonă, latină sau română.

Spre deosebire de linguri, lucrate în stil *renaissance*, celelalte obiecte din tezaur sînt decorate cu motive orientale. Anumite elemente ale acestor motive le întîlnim și pe unele obiecte de artă religioasă din Moldova veacului al XVII-lea. Astfel, vrejurile cu frunze lungi striate, derivînd din semipalmete (fig. 4–5, 9–11), împodobesc candelarele dăruite de Vasile Lupu bisericii Trei Ierarhi din Iași ²⁴.

Alt element ornamental al uneia din piesele noastre (fig. 7) îl întîlnim, redat în aceeași manieră, pe un pahar moldovenesc din argint, din secolul al XVII-lea, provenind de asemenea de la Trei Ierarhi și aflat în colecțiile Muzeului de artă al Republicii Socialiste România ²⁵.

²⁴ Teodora Voinescu, *Argintăria în colecția de artă medievală din tezaur*, în *Studii asupra tezaurului restituit de U.R.S.S.*, București, 1958, p. 110, fig. 52; p. 111, fig. 53 și p. 112–113.

²⁵ Colecțiile Muzeului de artă al Republicii Socialiste România. Inventar nr. M 31. Materialul ne-a fost pus la dispoziție de către Corina Nicolescu, căreia îi exprimăm și pe această cale mulțumirile noastre.

După toate probabilitățile, piesele poloneze decorate cu motive orientale, în care se includ și cele din tezaurul de la Cucuteni, sînt opera unor meșteri armeni din Polonia²⁶. Sînt mai greu însă de precizat căile pe care el a putut ajunge în Moldova. Considerăm că O. Tafrali s-a apropiat mai mult de adevăr cînd a pus în legătură acest

Fig. 11 — Cucuteni-Lețcani. Nasturi.

tezaur cu expedițiile pe care polonezii le-au întreprins în Moldova, în timpul Movileștilor sau al lui C. Cantemir, în cursul secolului al XVII-lea²⁷.

Cronicarul I. Neculce relatează că, în timpul domniei lui C. Cantemir, oștile poloneze sub conducerea lui Sobieski, au străbătut și regiunile din jurul Iașului²⁸.

După părerea noastră, tezaurul ar putea fi pus în legătură cu expediția lui Ian Sobieski din anul 1686. Din jurnalul principelui Iacob Sobieski, fiul regelui, rezultă că armatele poloneze, aflate în retragere, au trecut prin Tomești, Podul Jijiei, Stînca, Găureni, Căcărăzeni, Cudrești (?), Prigoreni, Tîrgu-Frumos etc.²⁹. Satul Cucuteni, deși nu este menționat în acest jurnal, se află totuși pe linia ce unește localitățile prin care s-au retras armatele poloneze. Este foarte probabil că tezaurul a fost îngropat de posesorul lui, sub amenințarea îndirjitelor atacuri tătarăști, efectuate împotriva armatei poloneze în retragere.

EUGENIA NEAMȚU

LE TRÉSOR D'OBJETS DU XVIIe SIÈCLE DÉCOUVERT À CUCUTENI-LEȚCANI
(distr. de Jassy)

R É S U M É

En 1923, sur le territoire du village de Cucuteni, com. de Lețcani, distr. de Jassy, on a découvert un trésor d'objets en argent, simple ou doré, datant du XVIIe siècle. 41 d'entre ceux-ci se trouvent actuellement dans les collections du Musée d'histoire de la Moldavie: une coupe, deux cuillers, trois étuis pour couverts entiers et six fragments d'étuis, deux portions d'une ceinture à plaques et vingt-sept boutons.

La coupe, de forme à peu près bitroconique, est décorée tant à l'intérieur qu'à l'extérieur de lignes incisées disposées en bandes (fig. 1).

Les cuillers, d'argent doré, sont ciselées en style Renaissance, avec des ornements végétaux et des représentations anthropomorphes et zoomorphes en relief; elles portent sur l'avant et le revers de la partie moyenne du manche une inscription en polonais (fig. 2-3).

Des étuis pour couverts, trois sont entiers (fig. 4-6) et six sont à l'état fragmentaire (fig. 7-9). Le corps des étuis, de forme conique et aplati latéralement, est orné de trois (fig. 4-6) ou de deux (fig. 7) appliques. Les appliques supérieures présentent sur la partie plane deux orifices pour l'introduction des couverts (fig. 4-6, 8-9). Une seule pièce présente un troisième orifice bien plus petit (fig. 7). Sur leur partie dorsale, les étuis sont pourvus d'un anneau correspondant à une chaînette, anneau fixé à l'étui soit par des rivets (fig. 5), soit par un dispositif le

²⁶ Informație de la Jadwiga Bujanska.

²⁷ O. Tafrali, loc. cit.

²⁸ I. Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. Iorgu Jordan, București, 1955, p. 173-175.

²⁹ Al. Lapedatu, *Jurnalul principelui Iacob Sobieski, fiul regelui Ioan asupra campaniei polone în Moldova la 1686*, în *ARMSI*, seria a III-a, tom. XIII, 1932, 3, p. 284.

fixant à l'applique inférieure (fig. 4, 6—7). Les appliques inférieures se terminent soit par une tête de vautour au bec ouvert (fig. 4—6) soit par un bulbe strié et un granule aplati (fig. 7—9). Ces pièces sont décorées de motifs géométriques et végétaux. Les unes sont décorées d'ajours réalisés lors du coulage, sur lesquels on a fixé des chatons pour l'enchâssement de pierres (fig. 6); le décor ajouré des autres est fini et est complété par des incisions, avec des chatons sortis de turquoises (fig. 4—5). Les pièces dépourvues de chatons ont un décor consistant seulement en incisions (fig. 7) ou en ajours et incisions (fig. 8); dans un seul cas, on relève un décor exécuté au repoussé (fig. 9).

Les deux portions de ceintures sont formées de cinq plaques rectangulaires chacune, d'argent coulé et doré, pourvues d'œillet pour leur assemblage (fig. 10). Les plaques sont décorées de motifs végétaux et de cinq turquoises chacune, serties dans des chatons; les œillets, de lignes réticulées incisées.

Les 27 boutons, décorés de motifs végétaux, comprennent deux types représentés, le premier type par 11 boutons (fig. 11, *a*), le second par les 16 boutons restants (fig. 11, *b*).

Pour certaines pièces du trésor, on trouve des analogies en Roumanie, Hongrie et surtout en Pologne.

Ainsi, les cuillers, de style Renaissance, ressemblent comme forme à l'une des cuillers découvertes à Suceava dans un complexe du XVIIe siècle, ainsi qu'à une autre cuiller, beaucoup plus petite, du Musée «Brukenthal» de Sibiu, datée de 1562—1670 (voir notes 11—14). Les cuillers du trésor de Cucuteni sont, également, presque identiques à celles décorées de figures d'apôtres, datant du XVIIe siècle, du Musée national de Cracovie (voir notes 15—18).

Au Musée «Brukenthal» de Sibiu il se trouve un étui, couverts y compris, exécuté en cloisonné et doré. Un étui avec ses couverts a figuré, de même, à une exposition d'orfèvrerie de Budapest (voir note 19). Enfin des étuis pour couverts se trouvent aussi au Musée «Czartoryski» de Cracovie.

Bien que sur aucune des pièces faisant partie du trésor il n'y ait ni marque d'orfèvre, ni initiales du propriétaire ni date, la grande ressemblance des cuillers — portant des inscriptions polonaises — avec des exemplaires polonais datés de façon certaine du XVIIe siècle permet d'affirmer qu'elles ont été exécutées en Pologne et sont contemporaines de celles-ci.

Contrairement aux cuillers, qui sont de style Renaissance, les autres objets du trésor sont décorés de motifs orientaux. Selon toutes les probabilités, les pièces polonaises décorées ainsi sont l'œuvre d'artisans arméniens de Pologne.

L'auteur estime que le trésor doit avoir rapport à l'expédition de Jean Sobieski de 1686, le village de Cucuteni se trouvant sur la ligne de retraite de l'armée polonaise et figurant parmi les localités mentionnées dans le journal du prince Jacob Sobieski.

EXPLICATION DES FIGURES

- Fig. 1. — Cucuteni-Leţcani. Récipient métallique.
- Fig. 2. — Cucuteni-Leţcani. Cuiller.
- Fig. 3. — Cucuteni-Leţcani. Cuiller.
- Fig. 4. — Cucuteni-Leţcani. Etui pour couverts.
- Fig. 5. — Cucuteni-Leţcani. Etui pour couverts.
- Fig. 6. — Cucuteni-Leţcani. Etui pour couverts.
- Fig. 7. — Cucuteni-Leţcani. Etui pour couverts à l'état fragmentaire.
- Fig. 8. — Cucuteni-Leţcani. Etui pour couverts à l'état fragmentaire.
- Fig. 9. — Cucuteni-Leţcani. Etui pour couverts à l'état fragmentaire.
- Fig. 10. — Cucuteni-Leţcani. Plaques de ceinture.
- Fig. 11. — Cucuteni-Leţcani. Boutons.